

Dokument nr. 8:60

(2000-2001)

Forslag fra stortingsrepresentantene Øystein Djupedal og Kristin Halvorsen om norske initiativ for å motvirke skadelige effekter av internasjonal kapitalmobilitet.

Til Stortinget

Bakgrunn

Erfaringer, ikke minst fra Asiakrisen, viser at frie, spekulasjonsbaserte kapitalbevegelser er en alvorlig trussel mot stabiliteten i verdensøkonomien. Massive kortsiktige pengeforflytninger gjør fluktuasjonene i valutakurser, aksjekurser og rentenivå mye større enn det er realøkonomisk grunnlag for. Resultatet er at store verdier i form av bedrifter, arbeidsplasser og nasjoners økonomi kan bli alvorlig skadelidende.

Problemene er særlig alvorlige for verdens fattigste land. Tiår med bistand og forsøk på å dra disse landene med i verdensøkonomien har gitt begrensede resultater. Sjøl om det finnes positive utviklingstrekk og land som har klart å gi sine innbyggere økt velstand, henger et stort antall land etter. Problemer som barnedødelighet, lav levealder, analfabetisme, stor befolkningsvekst, etc. er klare indikasjoner på at mye ikke fungerer.

Hovedansvaret for innbyggernes velferd ligger på det enkelte land, men den rike delen av verden må ta sin del av ansvaret. Kombinasjonen av strenge krav til en liberalistisk økonomisk politikk fra verdenssamfunnet gjennom Det internasjonale pengefondet (IMF), og presset fra svært frie og i hovedsak spekulasjonsbaserte kapitalbevegelser, gjør det vesentlig vanskeligere for enkeltnasjoner å føre en politikk som gir rom for å prioritere de faktorene som på sikt kan gi grunnlag for bedret velstand for befolkningen. Å prioritere utdanning, helse og infrastruktur krever ofte en viss grad av ekspansiv økonomisk politikk, som lett medfører inflasjonspress, manglende tiltro til valutaen ofte med påfølgende press fra spekulanter, etc.

12 billioner dollar er nivået på kapitalbevegelsene *pr dag*. 90 pst. av dette er spekulasjonsmotivert.¹⁾ En stor andel av handelen er kortsiktig, med fond som en dominerende aktør. I dette spillet er timing svært vik-

tig, og når noe skal skje, er det svært viktig å reagere raskt. Dette skaper en ekstrem bjellesaumentalitet der store aktører får svært stor makt. Når denne kraften bestemmer seg for at de forventer et fall i verdien av for eksempel thailandske bath, har den thailandske sentralbanken i realiteten bare to valg: De kan la verdien av landets valuta falle, på bekostning av alle som sitter med langsiktige investeringer i Thailand, eller de kan øke renta til et svært høyt nivå, med fall i aksjekurser og store problemer for landets næringsliv som sannsynlig resultat. Uansett står de kortsiktige spekulantene igjen som vinner, mens de som har langsiktige planer i landet, sjølsagt inkludert innbyggerne, er de store taperne.

Konsekvensen blir at alle land opptrer svært forsiktig for å unngå å vekke spekulantenes interesse. Muligheten for å føre en politikk som kan bidra til vekst og velstand gjennom investeringer i helse og utdanning blir dermed vesentlig redusert.

Mulige tiltak mot skadelige effekter av fri internasjonal kapitalmobilitet

Flere tiltak er forsøkt for å redusere sårbarheten overfor de internasjonale kapitalmarkedene. Krav om en viss varighet på investeringene og kvantitative reguleringer av ulike slag har vært tatt i bruk av land som har opplevd en krise. Mest kjent er kanskje Malaysia, som med relativt gode resultater innførte strenge restriksjoner på kapitalbevegelser under Asiakrisen. Dette er snakk om relativt dramatiske virkemidler som tas i bruk når landet er oppe i en krisesituasjon.

Et mer moderat virkemiddel som primært vil bidra til å forhindre at slike kriser skal oppstå, er den såkalte Tobin-skatten. Dette er en liten avgift på valutatransaksjoner i størrelsesorden 0,05-1 pst. som er oppkalt etter nobelprisvinneren i økonomi, James Tobin, som først foreslo dette. Målsettingen var tredelt: Avgiften skulle fungere som sand i maskineriet for de kortsiktige valutaspekulasjonene, den skulle

¹⁾ Serageldin, Ismail, visepresident i Verdensbanken: *New economic realities* i Al-Ahram Weekly, issue no. 466.

øke handlingsrommet for nasjonalstatenes økonomiske politikk, og den skulle finansiere gode formål som bistand eller FN.

Siden dette er en avgift som skal ilegges hver enkelt transaksjon, vil denne avgiften særlig ramme de kortsiktige transaksjonene, mens mer langsiktige investeringer kun i liten grad vil påvirkes. Dette vil innebære at mange av de rent spekulasjonsmotiverte transaksjonene ikke lenger vil være lønnsomme. På sikt kan dette innebære at mye av kapitalen som nå brukes i kortsiktige valutatransaksjoner vil finne andre plasseringsstrategier mer lønnsomme.

Det må understrekes at innføringen av en Tobin-skatt ikke vil kunne forhindre de store valutakrisene. Når valutakursene endres med titalls prosent i løpet av få timer, vil en avgift i denne størrelsesorden ikke gjøre særlige utslag i spekulantenes regnestykker. Det bør også bemerkes at målet ikke er at kursendringer skal forhindres, men at de ikke skal bli større enn de realøkonomiske forhold tilsier.

Innføring av en avgift på valutatransaksjoner reiser en rekke problemstillinger av praktisk art. Hvor mange må være med før dette kan gjennomføres, hvordan man skal sikre nødvendig informasjon, forholdet til skatteparadis, etc. Dette er spørsmål som må løses i internasjonale fora. Det sentrale nå er å synliggjøre norsk vilje til å være pådriver for dette arbeidet internasjonalt. Dette er en sak som har fått mye oppmerksomhet i mange land, og dersom Norge kan være tydelige, kan det ha betydning for tempoet i utviklingen av slike løsninger internasjonalt.

Det internasjonale pengefondet – IMF

Kritikken mot det internasjonale pengefondet har vært sterk gjennom mange år. Deres krav om deregulering spesielt av finansmarkedene og reduserte offentlige utgifter, uten nevneverdig tilpasning til lokale forhold, har i mange tilfeller vist seg å være feil medisin. Det hevdes at IMF's krav er mer tilpasset behovene til USA og verdens rike land enn behovene til landene fondet er satt til å hjelpe.

IMF styres av representanter for sentralbankene i

medlemslandene, med en stemmevekt som står i forhold til hvor mye penger de har stilt til rådighet for fondet. Dette er i seg sjøl grunnleggende udemokratisk. I tillegg har mange land bestemt seg for at sentralbanken skal være uavhengig av de politiske myndigheter. Dermed er en av de viktigste institusjonene i verdensøkonomien fullstendig frikoblet fra enhver demokratisk kontroll.

Norges plass i FNs sikkerhetsråd gir oss en arena for å ta opp disse spørsmålene internasjonalt. Sjøl om dette ikke tradisjonelt er i kjerneområdet for sikkerhetsrådets ansvarsområde, er økonomisk stabilitet helt nødvendig for å sikre en stabil og trygg verden. Det er derfor ikke vanskelig å begrunne et slikt initiativ.

Norge har formelt bevart den politiske kontrollen med Norges Bank, men Stortinget gis få muligheter til å diskutere bankens og dermed Norges rolle i denne type institusjoner. Det bør derfor innføres en årlig rapport om virksomheten i IMF og også Verdensbanken, og Norges stemmegivning og øvrige innsats i disse, som skal behandles i Stortinget. På denne måten vil Stortinget få mulighet til å gi styringssignaler også i forhold til denne sentrale delen av norsk utenrikspolitikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

- I. Stortinget ber Regjeringen legge fram en plan for hvordan Norge skal arbeide internasjonalt for innføring av en avgift på valutatransaksjoner.
- II. Stortinget ber Regjeringen årlig legge fram for Stortinget en rapport over virksomheten i Det internasjonale pengefondet og Verdensbanken, og Norges stemmegivning og øvrige innsats i disse.

27. februar 2001